

szépség. Szentpéterinek, Gierglnek egy-egy régi ezüstkannájáért mesébeillő árat fizetnek a gyűjtők, mert a multszázadi ötvösségnek e két jeles képviselője, mesterségbeli ízlése vetélkedett a legjobb angol és francia ezüstművesekkel. És hogy a könyvnyomtatók itt már száz évvel ezelőtt milyen szép cégkártyákat, báli meghívókat, táncrendeket, dohányesomagecimeket készítettek, arra is rengeteg példát találni múzeumainkban. Mindezekben a dolgokban sem az állami irányítás, sem a közhatósági iskolázás, sem semmiféle kormányzati művészetpártolás nem érvényesült, egyesegyedül a céheknek még elevenen élő böles szabályai vagy hagyományai éreztették hatásukat. Szűkösek voltak a viszonyok, kevés volt a napoleoni háborúk után a pénz, de azért a mesterember becsülete nagy volt és meglehetősen keresett volt a jó portéka. A híres Steindl Ferenc asztalos biedermeier bútorainak egyik legkiválóbb mestere a múlt század negyvenes éveiben 50—60 legénnyel dolgozott az ő Király utcai asztalosműhelyében. És minden asztala, széke a becsületes műhelyi munka vasfegyelmének bélyegét viselte.

Mindez megváltozott a múlt század második felében, amikor a tőkéstermelés és a versenyszabadság sorra leszedte a céhvilág erkölcsi és szépészeti kötöttségeit a műhelyi munkákról. Az 1851-i londoni kiállítástól csaknem napjainkig örökös a panasz, mely az eliparosodott országok tömegművészetének hanyatlásáról szól. Hozzájárult még az ipari művészetpártoló rétegek, főnemesek és polgárság lassú sorvadása, úgy hogy az egyetlen központi erő, melyből még a művészetek és műhelyek sugárzó energiájukat meríthették, az állami hatalom volt.

Nem hatalmi vágy tette tehát szükségessé az állami képzőművészeti támogatást, iskolák, ösztöndíjak, megbízások rendszerét, bel- és külföldi kiállítások rendezését, hanem az a kényszerítő ok, mely a régi szerkezet helyett új összefogó erőt követelt. S hozzá az iparművészet — még talán erősebben, mint a képzőművészet — kifelé a magyar állami élet öntudatának kifejezője lett. A sok külföldi kiállításon magyar falak, kapuk, udvarok és mindezek művészi tartozékai hangosan hirdették államunk szuverén életét s népünk sajátos színeit. A múlt században független kultúránk, a

jelenben szét nem darabolható egységünk hirdetőivé lettek.

Am a sokféle művészeti intézmény szétágazó hálózatával nehézkessé tette a művészetpolitikai irányítást. Ez a felismerés vezetett egy olyan központi szervezet életrehívásához, mint a nemrég alakult Országos Irodalmi és Művészeti Tanács. Helyenkint — s főleg a művészi szabadság jogos félelemérzéséből — bizonyos ellenzés fogadta ezt a merőben ideális elgondolást. Mint irodalmi és művészeti ügyekben a kormány tanácsadó és véleményező szerve, ennek az intézménynek szinte közvetítő szerepe van az alkotó, tevékeny magyar irodalmi művészeti élet, valamint a kormányhatóság állami intenciói közt. A művészetnek minden ágára kiterjeszkedik figyelme és pályázatok, vásárlások, vállalkozások, kiállítások rendezése, oktatási kérdések, jelentős művészeti alkotások elhelyezése, megóvása mind az ő szemhatárához tartoznak. Ezekben a kérdésekben eljár vagy véleményt ad a kultuszminiszternek, esetleg más minisztereknek is. De fontos ebben a jogkörben az, hogy a szóbanforgó tanács nemcsak felszólításra ad véleményt vagy javaslatot a kormányzatnak, hanem saját kezdeményezéséből is megteheti ezt, amikor szükségesnek tartja.

Azt, ami irodalmunkban s művészeti alkotásaink területén a belföldi terjesztés vagy a külfölddel való megismertetés céljából szükséges, a most létesített széleskörű tanács a rendelet értelmében szintén érvényre juttatja, akár felsőbb óhajtasra, akár spontán elhatározásból. Másszóval: a legmagasabb, legértékesebb művészeti propaganda, a magyar művészetnek elismertetése itthon és külföldön szintén az ő hatáskörébe tartozik.

Művészetünk hivatását a nemzeti kultúra fölényes és verhetetlen hirdetésében látta e megcsónkított ország minden eddigi kultúrpolitikusa. De éppen 50 évvel ezelőtt az első felismerője ennek a szebb idők nagy centralista minisztere, Trefort Ágoston volt. Mikor méceset gyujtunk az Iparművészeti Társulat e nagy alapítójának az emléke előtt, ne felejtkezzünk meg az ő vezérgondolatáról sem, mely a művészet ipari hivatását összefonta az állami öncélúság gondolatával. A művészi szabadságot pedig az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácstól ne féltse senki.

RÁTH—RADISICS—GYÖRGYI (A MAGYAR IPARMŰVÉSZET ÚJJÁSZERVEZŐI)

Írta: Dr. CZAKÓ ELEMÉR ny. államtitkár

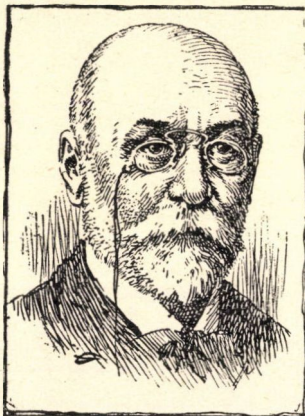
A magyar művelődésnek egyik legérdekesebb fejezete az, ahogyan a mostani iparművészetünk életre éledni kezd.

Virágzását nem kollektív gondolat vagy közszükséglet hozza létre, hanem úgyszólván néhány lelkesedő ember elméleti elgondolása és apostoli buzgalma.

Már Kossuth Lajos óta a társadalmi és hivatalos világ állandóan a h o n i i p a r megnevesítésére

törekszik. Trefort állásfoglalásától kezdve ugyanez, m ű v é s z i i p a r címen, még határozottabb formát ölt. Végre aztán, az ezredéves kiállítás után, intézményes biztosítékot is nyer. A közszemlére kitett történelmi kincsek szépségei annyira átfűtik a nemzeti köztudatot, hogy a művészet és az ipar összeházasításának eszméje, m a g y a r i p a r m ű v é s z e t néven, szinte romantikus rohamozással halad előre.

RÁTH GYÖRGY AZ ELSŐ ÚTTÖRŐ EGYENISÉG a magyar iparművészeti kultúra elindulási útján. Utána az Iparművészeti Múzeum ágazatát Radisics Jenő fejleszti tovább, az Iparművészeti Társulatnak pedig minden szíve dobbanását Györgyi Kálmán gondozta harmincöt éven át.

Ráth az igazi magvető. Mindenekelőtt az összes segítő erőtevényezőket összefogja a bíró helyes ítélőképességével, lelkiismeretességével és a magángyűjtő ízlésével, tudásával, céltudatos szorgalmával. Példaadás kedvéért a maga nagy szeretettel gyűjtött kincseit szintén közélokra adja. Régi Magyar Könyvtárát az Akadémiának ajándékozza a köztük lévő kilencven unikummal együtt. A „Ráth György Múzeum“-ot pedig az egész nemzetre hagyományozza: egy lélekkel bíró otthon egységébe foglal benne össze lakberendező tárgyakat, páratlan értékű képeket, égetett s öntött antik szobrocskákat, vésett köveket stb. Ilyen magas szellemi rangon kerül a Múzeum s a társulat bölesőjébe. 1878-ban ott van a Múzeum születésénél, résztvesz a szervező s gyarapító munkában, 1886 óta annak főigazgatója. Nemesak ismeri és becsüli a multat, hanem ezek alapján határozott irányelvei vannak a jövőre nézve is. Az Iparművészeti Társulatnak éppen ezért fénykora az a tíz esztendő, mikor ő ül az elnöki székekben. Ez idő alatt évkönyv és lap jön létre, kiállítások, pályázatok, ösztöndíjak élénkítik a társulat életét. Legfőbb műve marad az a háromkötetes Iparművészet Könyve, mely elmélyíti az idevonatkozó tudást, mert módszerében és munkatársait tekintve egyaránt kitűnő.

Ráth György minden munkájába nemesak ész és tudást, hanem szívet és szeretetet is tud adni. Innét van aztán az, hogy amit kezdeményez, az napjainkig terjedő állandósággal bír szervezetben, szervezetben egyaránt.

RADISICS JENŐ AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM VEZETŐJE lesz a millenáris év újabb fejlődési korszakában; harminchat évig van az élén s ez idő alatt nemesak megnövekszik, de európai szintre is emelkedik az intézmény. Radisics ízlése, tudása — kortársai az „ízlés nagymesterének“ szertették nevezni —, to-

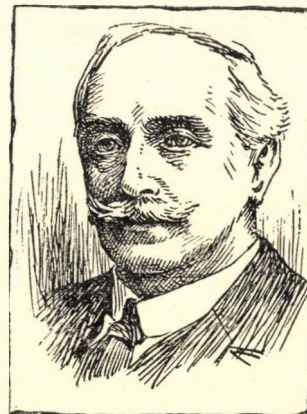
vábbá eleven és tettekre kész munkakedve meg tudja oldani azt, hogy az épület gazdag díszei nem nyomják agyon a múzeum tárgyait. Nemesak választékos, vonzó és tanulságos az a kép, amit ad, de együttesével képes túlszárnyalni a külföld sok hasonló intézetét. Mértéke a külföldhöz emelkedik, ugyanakkor azonban lelke mindig magyar marad. Nemesak a teak-fa szekrényeiért, de külső-belső fajsúlyáért is bátran oda lehetne csatolni a londoni South-Kensington Museumhoz.

Radisicsot világszerte igen megbecsülik, valahogy az igazi magyar úr és a finomult műértő együttesét látják benne. Előkelő modora, nagyszerű nyelvtudása, szakműveltsége, sőt nem egyszer a vörös díszmagyarja és selymes szakállja is nemzetközi népszerűséget biztosítanak számára s mindez eredményeket hoz a magyarság számára a kiállításokon, kongresszusokon, zsűrizéseknél stb. A legremekebb kiállítási anyagot is játszva kapja meg Budapest számára.

Ő viszi az első szót Szent-Pétervárra, Párizsra, Torinóra, Milánóra, Velence stb. kiállításain. Az igazi, hogy kétkézi munkával is dolgozik, ha kell, de reprezentál is, mintha ő lenne Magyarország napszámosa és nagykövete egy személyben. Haza hozza kiállítani, mint egy muzeális Jason, az 1898-as Art nouveau-tól kezdve, a plakátok, amerikai üvegek, francia ötvösművek, német szőnyegek, svéd háziipar, Walter Crane grafikája, britt iparművészet, a National Competition tervezeteinek gazdag sorozatát. Aztán a régi magyar kincsek több fejezetét mutatja be a magyar közönségnek. Mindezeknek hatását még ma is le lehet olvasni iparművészetünk fejlődési történetén.

*

GYÖRGYI KÁLMÁN, AZ IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT LELKE, a nagy triász harmadik oszlopos tagja. Ők együtt és külön-külön mindazt megvalósítják, miről előttük csak álmodni lehet. Ráth és Radisics a mult alkotásaiból szűrnek le elméletet. Györgyi eljut a valóságos gyakorlatig; nála a holt-tárgyak visszavezetnek az élethez.

Györgyinek így két arculata fejlődik ki: egyik a legmagasabb célkitűzések ideáljai felé, másik pedig a mindennapi élet kis problémáihoz fordulva. Egyrészt kultúrpolitika, pedagógia, főként pedig nemzetszeretet ölelkezik személyében, másrészt pedig azt az utat járja, mely pénztelenséggel, közömbösséggel és kicsinyes makaességgel van kikövezve.

A műhelyek és műtermek széteső egységét csak szilárd akarattal és lángoló lelkesedéssel lehet össze-

foglalni. Györgyi ezirányú munkássága nem ismer határt; páratlan ügybuzgalma lent és fent egyaránt barátokat szerez számára. Fel tudja emelni a régi és a népi értékeket s a legújabb kitalálásokat is aktuálissá teszi. Nemcsak igazgatja a társulatot, hanem tagjait — a művészeket és iparosokat — irányítja, a megmozdíthatatlannak látszó tömegeből pedig megértő közönség-táborot toboroz, — mindig a magyar horizont fölé emelve. Lelkesedik és lelkesít egyszerre. Szóval erkölcsiége mindig a magyar kultúra kiszolgálásában éri el a maga teljességét.

Csöndesen a háttérbe vonulva ő az, aki előkészíti az élő és fejlődő magyar iparművészet propagálását és gyámolítását, a külföldi kiállítások sikereit, az itthoni lakásművészeti, egyházművészeti, népművészeti s egyéb bemutatókat. Díjakat, elismeréseket, jutalmakat szerez tervezőknek és kivitelezőknek. A tervpályázatok, előadások, mintalapok s egyéb kiadványok fölött pedig mint kupola emelkedik ki a Magyar Iparművészet megtermékenyítő ereje.

Ez a folyóirat mindig több annál, mint amit gondolnak vagy mondanak fölé. Nemcsak kapocs a társulati tagok között, hanem megszervezi az együttérzést és a megbecsülést a mesterség és a művészet számára. Györgyi betűvel és képpel, be-

számolóban és bírálva fáradhatatlanul viszi előre a megismerés és a fejlődés vonalát. Az idegenlelkű iparcikkek divatjából s a hazai ízlésbeli hangzavartól, válogatott munkatársaival együtt, kivezeti a köréje sereglőket. A Magyar Iparművészet hasábjairól észrevétlenül elmaradnak a régibb ízlésutánzatok s új formák, új hangok törnek előre. Egy nagy magyar kultúrparlag formálódik át termővé. Györgyi Kálmánnak ezek révén akkora világitó ereje van korára, hogy fényéből még ma is tiszta ragyogás sugárzik felénk.

*

AZ ŐSÖK ÉS HŐSÖK TISZTELETÉRE a japánok tömjént szoktak áldozni. Mélyen meghajolva, díszes füstölőkbe illatos gyantát hintve, hangosan felsorolják azoknak érdemeit, hogy lelkesítő és köveendő példát nyujtsanak az utódoknak.

Hajoljunk meg mi is Ráth, Radisics, Györgyi nagysága előtt és a nekik szentelt sorok tömjéne szálljon felénk minden érzésünket körülfogva: a nagy úttörők munkásságának példájából a legnehezebb időkben is kivezető tanulságokra fogunk találni.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM

Írta: CSÁNYI KÁROLY műegyetemi tanár

Az iparművészet fogalmát és nevét a XIX. század állapította meg. Korábban ezek a tárgyak beletartoztak a kézművesség körébe. Iparművészet és iparművészeti stíl oly szavak — mondja Pulszky Károly e tárgyról 1885-ben tartott előadásában —, melyek az utóbbi években a közönséget gyakran foglalkoztatták.

Tanulságos az is, miképpen határozza meg az iparművészet fogalmát. Napjainkban minden ilyen egyes tevékenységi körnek szoros körülhatárolása — mondja Pulszky — rendkívül nehéz. Az ipart a gazdaságtól megkülönböztetni eléggé könnyű: az ipar a legszélesebb értelemben a természetadta nyersanyagok feldolgozása. Mi a művészet? Ezt nehezebb meghatározni, mint azt, hogy mi az ipar. Van azonban egy vonás, melyet, úgy hiszem, mindenki el fog adni a művészi tevékenység legfontosabb jellemzőjéül. Ez az egyéniség jelentősége benne. Ha e vonást arra nézve is elfogadjuk jellemzőnek, hogy mi a különbség az iparművészeti és ipari tárgy között, a felmerült kérdés megoldásához közelebb jutunk. Kimondhatjuk, hogy az iparművészeti tárgy oly valami, ami rendelkezése következtében az ipar körébe tartozik, de melynek alkotásánál a készítő egyénisége is lényeges szerepet játszott. Az alkotó nem csupán hasznossági szempontból készíti a tárgyat, hanem egyszeremind azért is, hogy a szemlélőt gyönyörködtesse; ezzel elhagyta a pusztán ipari álláspontot s feladatába művészi célt is vegyítvén, a művészi ipar terére lépett.

Amint látjuk, még 1885-ben is szükség volt arra,

hogy az iparművészet fogalmát ilyen részletesen magyarazzák. E fogalom kialakulását a nagy nemzetközi kiállítások, majd az ezek nyomában megalakult iparművészeti múzeumok segítették elő. 1851-ben volt Londonban az első nagy világkiállítás. Ennek nyomában 1852-ben megalapították a South Kensington- (ma Viktoria and Albert) múzeumot, 1863-ban a bécsi, 1867-ben a berlini Iparművészeti Múzeumot.

A budapesti Iparművészeti Múzeum alapítására vonatkozó tárgyalások 1865-ben kezdődtek és 1878-ban fejeződtek be. Gyűjteményei legelőször a Nemzeti Múzeumban voltak kiállítva, 1877-től 1896 tavaszáig pedig az Andrássyúti régi Múcsarnok alagsorában. A millennium esztendejében foglalta el mostani helyét az Üllőiúti palotában, mely Lechner Ödön és Pártos Gyula építészek magyaros törekvésének egyik legszebb hajtása.

Az Iparművészeti Múzeum virágkorát Radisics Jenő igazgatása alatt élte. Az ő fáradhatatlan tevékenysége, páratlan ízlése, sokoldalúsága, rokonszenves, finom egyénisége olyan lendületet adott a gyűjteménynek, hogy az csakhamar számottevő lett még a külföldi hasonló gyűjtemények közt is. Böles előrelátással kivált a gyűjtésre, a gyűjtemények gyarapítására helyezte a fősúlyt és ebben a törekvésében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium anyagi eszközökkel hathatósan támogatta. 1896-ban nyílt meg a gyűjtemény áttekinthető elrendezésében a mostani palotában, amelyben egyúttal az iparművészeti iskola is elhelyezést nyert. Ez az elhelyezés azonban, a gyűjtemény fokozatos